

ТИЧИНА Т.Є.

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін

юридичного факультету

Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

ДЕЯКІ ОЗНАКИ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 397 КК УКРАЇНИ

Ст. 62 Конституції України закріплено важливий принцип, відповідно до якого кримінальна відповідальність настає тільки тоді, коли буде доведено вину особи у вчиненні злочину. Це конституційне положення кореспондується із ч. 2 ст. 2 КК України в якій зазначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [1].

Традиційно до ознак суб'єктивної сторони складу злочину відносять вину, яка може бути виражена у формі умислу або необережності, і яка є єдиною обов'язковою ознакою, та факультативні ознаки: мотив, мету (деякі автори додають до них ще й емоційний стан) [2, с. 271]. Ця наукова позиція знайшла свій подальший розвиток у ст. 23 КК, де наведене загальне визначення поняття вини як психічного ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

Окрім того, в ст. 24 КК України визначено форми і види вини, а саме встановлено, що умисел поділяється на прямий і непрямий. Прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання. Непрямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його

суспільно небезпечні наслідки і хоча і не бажала, але свідомо припускала їх настання [1].

Диспозиція ст. 397 КК України не містить безпосередньої вказівки на форму вини, а також не закріплює і його мету. Варто зазначити, що законодавець є непослідовним щодо визначення ознак суб'єктивної сторони складів злочинів, які передбачають відповідальність за перешкоджання діяльності. Наприклад, диспозиціями ст. 170, 171 КК України передбачено, що умисел має бути прямим, диспозиція ст. 343 закріплює мету – перешкоджання виконанню службових обов'язків або прийняття незаконного рішення.

Аналізуючи наукові позиції вчених щодо проблем кримінальної відповідальності за перешкоджання професійної діяльності в цілому, вбачається, що у науці переважає думка, що перешкоджання може бути вчинене лише умисно.

Варто зазначити, що структура злочинів, що передбачають кримінальну відповідальність за перешкоджання професійній діяльності, у тому числі і злочин, передбачений ст. 397 КК України, є злочинами із формальним складом. Звідси можна зробити висновок, що обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони втручання в діяльність захисника чи представника особи з надання правової допомоги є вина у формі умислу та мета вчинення злочину. слід погодитися із П. С. Дагелєм, який обґрунтовано зазначає, що у зв'язку з тим, що види умислу (прямий і непрямий) відрізняються за характером психічного ставлення особи до суспільно небезпечних наслідків, розподіл умислу у формальних складах на прямий і непрямий не має сенсу. У формальних складах доцільніше говорити лише про прямий умисел [3, с. 74].

Змістом прямого умислу у злочинах з формальним складом є усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру свого діяння (дії або бездіяльності) (інтелектуальний момент) і бажання це діяння вчинити (вольовий момент). Як правильно зазначає Б. С. Нікіфоров, «якщо хто-небудь вчиняє дію, усвідомлюючи її характер, це означає, що він бажає вчинити цю дію» [4, с. 117].

Оскільки об'єктивна сторона злочину з формальним складом вичерпується єдиною обов'язковою ознакою – суспільно небезпечною дією або бездіяльністю, то зміст умислу характеризується ставленням саме до цієї ознаки. У злочинах із формальним складом зміст умислу завжди полягає в усвідомленні суспільно небезпечного характеру вчиненого діяння і в бажанні його вчинити. Цей намір (умисел) є прямим, і тільки він властивий умисним злочинам, що мають формальний склад. Подібні злочини не можуть вчинятися з непрямым умислом, оскільки вольовий зміст останнього у вигляді свідомого припущення закон пов'язує виключно із суспільно небезпечними наслідками, що входять до об'єктивної сторони тільки злочинів із матеріальним складом [5, с. 147-148].

Щодо змісту умислу при вчиненні злочину, передбаченого ст. 397 КК України, то він зводиться до наступного. Інтелектуальний момент умислу втручання в діяльність захисника чи представника особи з надання правової допомоги має полягати у тому, що суб'єкт повинен усвідомлювати, що вчиняє втручання в діяльність саме захисника чи представника особи з надання правової. Це, передовсім, стосується розуміння особою незаконності вчинюваних дій та їх протиправної спрямованості, тобто розуміння того, що вчинені дії призведуть до неправомірного втручання в правомірну професійну діяльність захисника чи представника особи і не мають іншої спрямованості. Необхідною передумовою усвідомлення незаконності дій, спрямованих на втручання в діяльність захисника чи представника особи є знання законних та незаконних форм впливу. До таких форм можна віднести проведення обшуку, затримання, порушення процесуальних прав захисника чи представника особи (якщо суб'єктом є службова особа), безпідставна відмова у наданні інформації, ненадання інформації на запит адвоката, втручання у правову позицію захисника чи представника особи. Поряд із усвідомленням фактичних ознак діяння необхідним складником інтелектуального моменту умислу виступає усвідомлення особою соціального характеру свого діяння, тобто усвідомлення його небезпечності для суспільства, шкідливості для суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом. У випадку втручання в діяльність

захисника чи представника особи особа розуміє, що таким діянням вона заподіює шкоду суспільним відносинам у сфері здійснення правосуддя, правомірній діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги.

Вольовий момент умислу втручання в діяльність захисника чи представника особи з надання правової допомоги полягає у тому, що особа бажає вчинити такі дії, тобто свідомо втручається та перешкоджає правомірній діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги.

Варто зазначити, формула умислу, у конструкції складу злочину, передбаченого ст. 397 КК України, має так званий «усічений» характер. Тобто зміст вини полягає виключно у психічному ставленні винного до вчинення суспільно небезпечного діяння.

Слід погодитись із Є.М. Блажівським який зазначає: щодо злочину, передбаченого ст. 397 КК України «Втручання в діяльність захисника чи представника особи», необхідно вказати, що суб'єктивна сторона складу цього злочину характеризується лише умисною формою вини. Інтелектуальний момент умислу втручання в діяльність захисника або представника особи має полягати у тому, що суб'єкт злочину повинен усвідомлювати, що вчиняє втручання у здійснення захисником або представником особи їх повноважень, установлених законом. Вольовий момент вказаного діяння полягає у тому, що особа бажає вчинити такі діяння, тобто перешкодити виконанню захисником або представником особи їх повноважень. Мета у складі аналізованого злочину не передбачена в якості обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони, що ще раз підтверджує, що склад злочину, передбачений ст. 397 КК, не вписується у систему злочинів, що передбачають відповідальність за втручання в діяльність, а отже, потребує зміни назви та викладу її у такій редакції: «Перешкоджання законній діяльності захисника чи представника особи»[6, с. 98-99].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. Кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. К.: Істина, 2011. 1112 с.

3. Дагель П. С. Проблемы вины в советском уголовном праве. // П.С. Дагель /Учен. зап. ДВГУ. - Владивосток, 1968. - Вып. 21: Ч. 1. – 188 с.

4. Никифоров Б. С. Субъективная сторона в «формальных преступлениях» //Советское государство и право. - 1971. - № 3. - с. 115-120

5. Рарог А.И. Вина в советском уголовном праве / А.И. Рарог. – Саратов, Изд-во Саратов. ун-та, 1987. – 186 с.

6. Блажівський Є.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників судових і правоохоронних органів (інших державних діячів): Монографія / Є.М. Блажівський. - Київ -Дрогобич.: Посвіт, 2012. – 180 с.